

Рис. 1. Динаміка кількості масових заходів в НБ НФаУ

В XXI ст. напрями, глибина, масштабність подальшого розвитку суспільства та його культури залежать від того, які цінності стануть орієнтиром для суспільства, будуть пріоритетними. Наукова бібліотека НФаУ не стоїть осторонь процесів творення нових культурних цінностей, вона перетворюється на сучасний інформаційно-культурний осередок університету. Подальші розвідки будуть спрямовані на визначення ефективного формування професійної культури і особистісного розвитку молоді за допомогою як традиційних так і нових напрямів культурно-просвітницької діяльності бібліотеки.

Список літератури

1. Белавіна Т. І. Сучасні аспекти становлення культури громадянської та соціальної відповідальності учнівської молоді. *Нові технології навчання*. 2001. Вип. 30. С. 63-73.
2. Білик Л. І. Про системний підхід в організації виховного процесу. *Проблеми освіти* : наук.-метод. зб. К., 2001. Вип. 26. С. 97-104.
3. Іова В. Формування громадянської культури особистості. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2004. – 147 с.
4. Пасмор Н. П., Зарвирог І. П. Бібліотека і користувач: соціально-виховний аспект (досвід НБ НЮУ ім. Ярослава Мудрого). *Шлях бібліотеки в онлайнове інформаційне суспільство* : наук.-практ. семінар, 24 квіт. 2014 р. Харків : ХДУХТ, 2014. С. 32–37. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/jspui/handle/123456789/5697> (дата звернення: 24.04.2019).
5. Печеная А. В. Массовая работа современных университетских библиотек. *Научные и технические библиотеки*. 2013. № 8. С. 9–16.
6. Кулаковська О. В., Авраменко О. Ю. Культурно-просвітницька діяльність: роль і значення у сучасному вихованні студентської молоді. *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства*: матеріали 6-ої міжнарод. наук.-практ. конф., м. Львів, 10-11 вересня 2015 р. Львів, 2015. – С. 208-211.

УДК 378:6 37.015.31:027.021-057.875

Драган Роман Анатолійович
 ОКЗ «Харківська обласна бібліотека для дітей»
Драган Лариса Миколаївна
 Національний фармацевтичний університет

Морально-естетичне виховання здобувачів вищої освіти в освітньо-виховному просторі: досвід та сучасні тенденції.

У статті порушено питання ролі морально-естетичного виховання у формуванні всебічно розвинутої особистості майбутнього фахівця. Наведені приклади роботи в цьому напрямку у Науковій бібліотеці НФаУ.

Ключові слова: заклади вищої освіти, морально-естетичне виховання, Наукова бібліотека, здобувачі вищої освіти.

Розбудова незалежної України та інтеграційні процеси, учасницею яких все активніше стає наша держава, вимагають підготовки фахівців, які б поєднували у собі високий професійний рівень і відповідні морально-естетичні якості. Значна відповідальність за здійснення оновлених принципів виховання студентської молоді покладається на заклади вищої освіти.

Цього вимагають і процеси перебудови у сучасній вищій школі, утвердження нової гуманістичної парадигми освіти, що призводить до посилення культурологічної спрямованості, переорієнтації на формування духовності, ціннісних орієнтацій особистості, її творчий розвиток.

На сучасному шляху ствердження демократичних європейських цінностей не викликає сумніву, що молодь як суб'єкт діяльності і надалі буде відігравати роль прогресивного перетворювача суспільства. Тому проблема організації освітньо-виховного процесу у вищій школі на засадах духовності є найактуальнішою в сучасних парадигмах і моделях освітнього процесу [7]. З огляду на те, що студентський вік є періодом найбільш відповідального формування особистості, розвитку фахових знань, вмінь і навичок, надзвичайно актуальним постає питання включення духовно-морального виховання в систему навчально-виховної роботи ЗВО [7].

Водночас, за свідченням численних вітчизняних і закордонних аналітиків [5], рівень моральності сучасної української молоді не відповідає високим ідеалам, які упродовж століть склалися в українському суспільстві. У молодіжному середовищі все більшого поширення набуває девіантна поведінка. Її гострота і прояви вимагають від науковців пошуків ефективних форм та методів виховної діяльності.

З означеної проблематики можна виокремити три напрями наукових робіт вітчизняних і закордонних дослідників.

До першого належать праці авторів, які досліджували загальнотеоретичні аспекти виховання у світовій освіті, зокрема: (М. Кларін, Б. Вульфсон, М. Нікандров, О. Лук'яненко, М. Медведєва).

До другого напрямку належать праці з історії розвитку виховного процесу, в яких аналізуються проблеми морального виховання у конкретний історичний період (А. Каримський, В. Жуковський, Л. Гончаров, О. Джуринський, Г. Дмитрієв, В. Кравець, З. Малькова, Л. Данилова).

У наукових працях представників третього напрямку проаналізовано суспільні вимоги щодо підвищення рівня морально-етичного та естетичного виховання молоді та студентства, зокрема: загальні проблеми аморальності та злочинності в освітніх закладах, а також шляхи їх подолання (К. Страйк, М. Віллі мон, Д. Свансон, М. Фінкін, Р. Пост, С. Смолвуд, М.Красовицький).

Роль морального виховання в розвитку і формуванні особистості усвідомлювалася з давніх-давен. Багато хто з видатних педагогів минулого підкреслювали, що підготовка доброзичливої людини не може зводитися лише до її освіти і розумового розвитку. Саме тому на перший план у вихованні висували моральне формування особистості.

Більшість фахівців схиляються до тлумачення **морального виховання** як виховної діяльності вищого навчального закладу, спрямованого на формування у студентів стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок поведінки на основі ідеалів, норм і принципів моралі, участі у практичній діяльності.

Зміст морального виховання складається з таких напрямів:

- формування національної самосвідомості та патріотизму;
- виховання гуманності, доброзичливості, чуйності, ввічливості та тактовності;
- виховання свідомої дисципліни, дисциплінованості, обов'язку та відповідальності;
- виховання культури поведінки – це сукупність вироблених і перевічених досвідом способів організації повсякденного життя та спілкування людей.

За О.Вишневським [4], систему моральних цінностей поділяють на абсолютно вічні, національні, громадянські, сімейні та цінності особистого життя.

Складовою частиною морального виховання більшість науковців вважають **естетичне виховання** – це формування суб'єктом освітньо-виховного процесу здатності сприймати, розуміти і оцінювати прекрасне в житті, природі, мистецтві.

Важливими завданнями естетичного виховання є:

- виховання естетичних почуттів, смаків, художньо-естетичної культури;
- формування у здобувачів вищої освіти вмінь та навичок самостійної художньо-естетичної діяльності;
- розвиток мистецьких задатків, схильностей, інтересів;
- виховання любові і поваги до національної культури, мистецтва, традицій і звичаїв свого народу.

Формування моральних якостей є невід'ємною умовою підготовки людини до будь-якої професійної діяльності, особливо фахівця-медика, що працює в системі «людина – людина». Принцип єдності професійного, громадянського і морального розвитку набуває особливої актуальності у вихованні студентів медичних вишів, оскільки моральні та професійні категорії є рівнозначними складовими професійного обов'язку лікаря. Моральне виховання – це цілеспрямоване формування моральної свідомості, розвиток моральних почуттів, вироблення навичок і звичок поведінки [3].

Неабиякий досвід морального виховання студентської молоді накопичений у педагогічній практиці закордонних країн, зокрема в США, яка має значні педагогічні здобутки щодо виховання толерантності, поваги до особистості й індивідуалізму, залучення молоді до волонтерської діяльності, популяризації активної громадської позиції, лідерства та патріотизму. Вивчення і осмислення досвіду морального виховання в американських вищих навчальних закладах дає можливість глибше усвідомити аналогічні проблеми в українській вищій школі та підвищити ефективність вітчизняної виховної системи.

Вивчення результатів наукових досліджень засвідчило, що дискусійною проблемою сучасної освіти є кризовий стан моралі і загальнолюдських цінностей молоді країн Заходу та США. На основі аналізу опрацьованих документів та наукових матеріалів доведено, що виховання “індивідуалізму” й “особистого егоїзму” американців сприяло економічному зростанню країни, проте не вирішило проблем девіантної поведінки американських студентів [5].

Сьогодні більшість науковців доводять, що попри різнобічні погляди європейських, американських та вітчизняних вчених, зростає актуальність розробки універсальної навчальної програми, яка відповідає б вимогам вищих шкіл та представників мультикультурного плюралістичного суспільства.

Виявлено, що навчальна діяльність вищих шкіл США включає різні форми організації занять і комплекс провідних методів та засобів, що забезпечують ефективність навчально-виховного процесу, спрямованого на моральне виховання студентської молоді. Американські педагоги надають перевагу ігровим, проектним та інформаційно-комунікаційним інтерактивним технологіям.

На основі дослідження програм морально-етичного спрямування в освітніх системах багатьох країн підтверджено помітну перевагу письмових методів контролю над усними, що уможливило адекватне, справедливе та неупереджене оцінювання академічної успішності студентів. Водночас, базовою навчальною методикою курсів морально-етичного та естетичного спрямування повинно бути розв'язання проблемних ситуацій морального змісту.

Виявлено, що позанавчальна діяльність здобувачів вищої освіти суттєво впливає на процес їх морального виховання. Наприклад, становлення системи моральних цінностей американської і європейської молоді здійснюється за умов активної діяльності системи

студентських об'єднань й організації сприятливих житлово-побутових умов у навчальних кампусах.

Сьогодні світовою педагогічною практикою здійснюються активні пошуки шляхів удосконалення роботи студентського самоврядування, спрямованого на моральне виховання студентської молоді, серед яких важливим є планування й ефективне управління позааудиторною навчально-виховною діяльністю, мотивація академічної успішності, дотримання принципу толерантного ставлення до мультикультурної студентської спільноти з метою побудови безконфліктного та рівноправного молодіжного середовища. Визначено основні напрями діяльності студентських організацій, а саме:

- громадський (волонтерська діяльність студентів). До речі, цікавий досвід морально-естетичного виховання із використанням форми волонтерських загонів, про який йдеться у статті Борзової – Коссе С.І. [3] передбачає його реалізацію у співпраці з іншими соціальними партнерами (Військово-медичний клінічний центр північного регіону);

- соціально-політичний (участь у важливих заходах соціально-політичного характеру);

- психологічний (здійснення психологічного консультування і допомоги студентам, що мають психологічні проблеми у житті та поведінці).

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З.Гжицького упродовж багатьох років вдало застосовує форми так званого інституту кураторства, що має вагомий вплив на формування духовних та моральних якостей студентів, сприяння самоактуалізації та самовиховання, розвиток почуття відповідальності та людяності, що у цілому буде позитивно впливати на формування професійних якостей.

Представник Харківської наукової школи Борзова-Коссе С.І. [3] вважає, що виховання майбутнього лікаря має свої особливості. Лікар – це не тільки спеціальність, а й покликання, яке вимагає особливих якостей особистості. В основі виховної діяльності при підготовці фахівців в медичному ЗВО лежить розвиток духовно-моральної сфери особистості, включення спеціальної діяльності в загальнокультурний контекст та наділення її ціннісно-світоглядним значенням.

Вітчизняні фахівці стверджують, що ефективність морального виховання студентів визначають такі чинники:

- створення закладі вищої освіти психологічного клімату поваги до моральних норм, правил людського співжиття;

- відповідність змісту морального виховання його меті й рівню морального розвитку студентів, особливостей їх майбутнього фаху;

- превентивне (профілактичне) проведення виховних заходів з акцентуванням уваги на запобіганні аморальним явищам у студентському середовищі;

- підтвердження декларованих педагогами моральних принципів їх моральною практикою, яка б відповідала найвищим критеріям моральності.

На цікавий аспект означеної проблеми звертає увагу інший представник вітчизняної наукової школи І.Л.Сіданіч [7]. Як і більшість вчених, він вважає, що сучасний соціально-економічний, науково-технічний і культурний розвиток суспільства ставить перед вищою школою завдання сформуванню у справжнього професіонала не лише ґрунтовні фахові знання, а й високу духовність. Натомість, дослідник звертає увагу, що на сьогодні внаслідок недостатньої розробленості аспектів змісту та ціннісних (морально-етичних та естетичних) доміант вищої професійної освіти сучасний ЗВО здебільшого діє як консервативний «розподільник» фахових знань, за якими губиться духовна складова особистості майбутнього дипломованого фахівця. На цю ж проблему звертає свою увагу О.М.Зарва [5].

Водночас, попри цілий комплекс нормативно-правових, організаційно-методичних та інших чинників, що впливають на зміст та якість морально-естетичного виховання студентства, існують цілком дієві та ефективні засоби, які сьогодні успішно використовуються в навчально-виховній діяльності вітчизняних вишів.

Звісно, що у кожному виші є свої певні традиції та досвід роботи з цього питання, але ж головним і вирішальним аспектом у просуванні цієї діяльності постає стан адміністративних та інформаційних ресурсів, які і є тим фундаментом, на якому базується цей напрямок виховання.

Найбільш досвідчені вітчизняні фахівці-практики Національного фармацевтичного університету (м.Харків) вважають, що використання сучасних освітніх інновацій у фармацевтичній освіті спрямоване на професійне становлення та розвиток фахівців нового покоління. Упровадження сучасних освітніх інновацій у професійну підготовку фахівців у вищих навчальних закладах потребує подальших теоретичних та експериментальних педагогічних досліджень [6].

На нашу думку, такими інноваціями сьогодні повинні стати експериментальні моделі та проекти підвищення якості і ефективності морально-естетичного виховання здобувачів вищої освіти – майбутніх суб'єктів суспільно-правових відносин.

Наукова бібліотека Національного фармацевтичного університету здійснює накопичення і впровадження найбільш дієвих засобів морально-естетичного виховання, активно використовуючи власні інформаційні ресурси. Вироблені університетом позитивні мотиви створюють середовище, в якому комфортно працювати, здобувати освіту та різносторонньо розвиватися майбутнім фахівцям фармацевтичної галузі. Бібліотека є однією з ланок у навчально-виховному процесі, на яку покладені не лише обов'язки інформаційного центру освіти і науки, а й центру інтелектуального зростання, виховання та різностороннього розвитку здобувачів вищої освіти. Стимулювання зацікавленості до культурних надбань є головним методом виховання морально-естетичних цінностей молоді. На допомогу приходять перевірені часом форми і методи масових заходів та нові ефективні методи роботи зі здобувачами вищої освіти.

Деякі форми роботи “приживаються” і стають традиційними. Щороку у березні в НФаУ проходить загальноуніверситетська виставка творчих робіт, однією з організаторів якої є Наукова бібліотека. На виставці, зазвичай, багато робіт, виконаних у різноманітних техніках, вражають креативністю і неповторністю. Це вишивка хрестиком і бісером, декупаж, плетіння гачком, робота з папером, валяння та інші напрями рукоділля. Це роботи наших викладачів, співробітників, здобувачів вищої освіти. Творча атмосфера виставки дає змогу відчути справжню естетичну насолоду.

З метою формування у молоді естетичного сприйняття світу, спробу прищепити смак до читання, гарної поезії у Науковій бібліотеці був створений та функціонує літературний клуб “Гармонія”, де зустрічаються цінителі вітчизняної та світової літератури, музичного мистецтва, театру, образотворчого мистецтва тощо.

На засіданнях клубу учасники зверталися до творчості різних відомих письменників і поетів, наприклад, це такі майстри слова: Е. Хемінгуей, Дж. Р. Толкієн, Корж І. І. Стівен Кінг, Висоцький В. С., Леся Українка, І. Франко, Джек Лондон, Г. Флобер, Т. Шевченко, Б. Пастернак, П. П. Гулак-Артемівський, Достоевський Ф. М., Некрасов М. О. та інші видатні письменники. Емоційне забарвлення вносять музичні композиції, відеофрагменти. На засіданнях клубу “Гармонія” завжди затишно, присутня тепла творча атмосфера. Окрім того, члени клубу залюбки відвідують театральні постанови, концерти та виставки, беруть участь в університетських та міських заходах.

Знання культури свого народу, історії своєї Батьківщини, особистий досвід формують моральне становлення молоді.

Щорічно, до Дня Перемоги бібліотека організовує тематичні книжкові виставки, на яких представлена література на тему Великої Вітчизняної війни. На сторінках книжок збережена пам'ять про шлях нашого народу до перемоги над фашизмом.

Наприклад, це такі виставки “Пам’ятаємо минуле заради майбутнього”, “Шляхами мужності та слави”, “Хай не згасне пам’ять про минуле”, фотовиставка “Зі сльозами на очах” та інші.

Важливість таких заходів безперечна. Молоде покоління мало знає про події далеких 1941-1945 років, про тих, хто ціною власного життя врятував світ від фашистського поневолення і знищення населення країн теперішнього СНГ і Європи. Мета цих заходів - розповісти молоді про ту страшну війну і віддати шану героїзму і нескореності захисників Батьківщини.

До Великодня влаштовуються заходи, на яких є можливість дізнатися про історію християнства, традиції та звичаї українського народу. На одному з таких заходів протоієрей Геннадій (настоятель храму священномученика Валентина) розкрив суть свята Великодня, починаючи з історії Старого Завіту до наших днів.

Також експонуються виставки, що супроводжуються інформаційними годинами: “Свята та традиції українського народу”, “Соборна мати - Україна”, “Життя, обірване під крутами”. “Квітни, мово наша рідна”, “Вишиванка – мій генетичний код”, “І доброта, і теплота в материнському серці”, “Жінка – життя прикраса” та інші.

Зазначені заходи і ті, що не увійшли до переліку, покликані спрямувати здобувачів вищої освіти на оволодіння нормами і правилами моральної поведінки, вироблення адекватної поведінки в процесі суспільних відносин, а також виховання естетичного смаку і сприйняття прекрасного.

Безперечно, належна увага до духовно-морального виховання студентської молоді, створення у стінах вищого навчального закладу відповідного культурного середовища, здатного забезпечити передбачуваний виховний вплив, інтеграція внутрішніх та зовнішніх умов розвитку духовності студентства та концентрація виховних зусиль усього педагогічного колективу цілком спроможні суттєво підвищити ефективність формування цієї інтегративної професійно значущої якості майбутнього фахівця, стимулювати його до свідомої та стійкої орієнтації на духовні цінності в особистісному самовдосконаленні та міжособистісній взаємодії.

Список літератури

1. Про вищу освіту : Закон України від 1 лип. 2014 р. № 1556. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата зверення: 05.05.2019).
2. Про національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002. URL: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата зверення: 05.05.2019).
3. Борзова-Коссе С. І. Моральне виховання як складова формування етичної свідомості майбутнього лікаря. *Реалізація закону України «Про вищу освіту» у вищій медичній та фармацевтичній освіті України* : матеріали Всеукр. навч.-наук. конф. Тернопіль : Тернопільський держ. мед. ун-т ім. І. Я. Горбачевського, 2015. 76 с.
4. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посіб. для студентів. Дрогобич : Коло, 2006. 326 с.
5. Зарва О. М. Моральне виховання студентів у коледжах та університетах США : навчально-методичний посібник / за ред. проф. В. М. Жуковського. Острого : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2011. 172 с.
6. Котвіцька А. А., Кайдалова Л. Г., Владимірова І. М. Сучасні тенденції у підготовці фахівців фармацевтичного сектору. *Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації* : матеріали II Всеукр. наук. конф., 28–29 жовт. 2016 р. Дніпро : Роял Принт, 2016. Ч. 1. С. 213–214. URL: <http://dSPACE.nuph.edu.ua/handle/123456789/10720> (дата зверення: 05.05.2019).
7. Сіданіч І. Л. Актуальні проблеми духовно-морального виховання студентської молоді. *Сер. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Психологія і педагогіка*. 2013. Вип. 23. С. 233–241. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2013_23_28 (дата зверення: 05.05.2019).
8. Чернишова Є. Р., Сіданіч І. Л. Проблеми духовно-морального виховання студентської молоді у вищій школі. *Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Сер. : Педагогічні та історичні науки*. 2013. Вип. 112. С. 198–208. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzped_2013_112_31 (дата зверення: 05.05.2019).